

УДК 801.357

**ОСНОВНІ СУЧАСНІ МЕТОДИ
ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ
(ДОСВІД ВИКЛАДАЧІВ КАФЕДРИ МОВОЗНАВСТВА
ВІННИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)**

Ірина Зозуля, Олеся Присяжна, Людмила Солодар

*Вінницький національний технічний університет,
кафедра мовознавства,
Хмельницьке шосе, 95, 21021 Вінниця, Україна,
тел.: 043 256 08 48
e-mail: vntu@vntu.edu.ua*

Розглянуто особливості викладання української мови як іноземної у вищих навчальних закладах України. Увагу зосереджено на сучасних методах викладання української мови для іноземних студентів різних національностей, які здобувають вищу освіту у Вінницькому національному технічному університеті.

Ключові слова: українська мова як іноземна, метод, діалог-обговорення, проектування, аудіювання, рольова гра.

Більшість країн світу дійшла висновку про необхідність формування особистості, яка володіє не лише рідною мовою, а й багатьма іншими, що, своєю чергою, буде свідчити про її полікультурну спрямованість. Сьогодні Україна вражає. Ми швидкими кроками йдемо до Європи, європейської освіти та європейських методів викладання.

На цей час в Україні проживає понад 100 представників різних національностей. Багато з них використовують українську мову як мову-посередник для спілкування. Вони намагаються вивчити її якомога краще з різних причин. Найголовнішою є навчання, тобто отримання вищої освіти в початкових закладах нашої країни.

Українська мова стає другою рідною мовою для студентів з Європи, Північної та Південної Америки, Азії, Африки – представників майже усіх континентів світу.

У зв'язку із цим нагальною проблемою для методистів є вивчення та вдосконалення основних методів викладання української мови як іноземної. Викладачів-мовників хвилює питання, як швидше, ефективніше, різноманітніше та цікавіше подати іноземним студентам навчальний матеріал. Викладання української мови не є легким завданням. Саме тому постійно розробляють нові методи, прийоми, форми навчання української мови як іноземної, створюють нові концепції.

Але чи існує взагалі єдиний і найкращий метод викладання української мови як іноземної? Викладачі кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету (ВНТУ) з упевненістю стверджують, що нема. Лише низка правильно підібраних методів та прийомів для конкретної студентської аудиторії може допомогти викладачам навчати іноземних студентів з високою ефективністю.

Мова має стати інструментом спілкування, що дозволяє проникнути в іншу культуру, визначити для себе її характерні риси і засвоїти тип поведінки, адекватний сприйняттю представниками іншої культури. Тільки так майбутні студенти можуть стати повноцінними учасниками міжкультурного діалогу.

Оволодіння мовою – тривалий, трудомісткий, а головне, індивідуальний процес. У програму вивчення української мови, як й інших іноземних, входить поглиблене вивчення фонетики, граматики та лексичного складу мови, проте теоретичне вивчення поступається своїм місцем виробленню практичних навичок. Головним стає функціональний принцип навчання. Необхідно навчити студентів не тільки основ іноземної мови, а й з цікавістю та ентузіазмом спілкуватися іноземною мовою, як на професійні теми, так і в ситуаціях повсякденного життя. Іноземні студенти повинні розуміти мову, а також правильно будувати своє повідомлення у відповідь, яке має відповідати культурі співрозмовника.

Тому разом із вивченням явищ мови, треба вивчати особливості культур – учасників діалогу, їхні характерні риси, подібності та відмінності. Вивчення культурних традицій є частиною у процесу навчання іноземної мови, що одночасно є навчанням міжособистісного спілкування. У процесі роботи на заняттях іноземні студенти повинні підтверджувати й відстоювати свою точку зору, користуватися аргументацією, навчитися аналізувати зміст й знаходити шляхи порозуміння у процесі діалогу мовою, що вивчається. Таким чином розширюються межі навчання, і це дозволяє оптимізувати сам процес спілкування між людьми.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що навчання численних груп іноземних студентів, різних за психічними характеристиками, релігійними віруваннями, віком і середовищем виховання, вимагає пошуку таких методів навчання, які дали б змогу найбільш повно реалізувати природні здібності студентів і розвивати їх. Головним принципом у вирішенні такого педагогічного завдання стає проблема вибору методів навчання української мови як іноземної і перевірка їхньої ефективності.

Мета дослідження – проаналізувати основні дієві методи навчання української мови як іноземної на базі Вінницького національного технічного університету.

Завдання статті:

- ознайомитися з досвідом викладачів кафедри мовознавства на основі результатів традиційного та експериментального навчання, власних знань і спостережень;

- дослідити особливості використання основних методів навчання української мови як іноземної викладачами кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету в процесі підготовки іноземних студентів технічних спеціальностей.

Під час навчання іноземної мови індивідуалізація навчального процесу має здійснюватися на всіх ступенях в тому сенсі, що її глибина й форми повинні бути пристосовані до можливостей кожного іноземного студента. Прагнення викладачів втілити на практиці принцип диференційованого підходу до особистості студента, вийти за рамки застарілої системи освіти привели до появи нових методів навчання української мови з нетрадиційним змістом. На нашу думку, ефективні методи навчання здатні якісно змінити рівень знань і підвищити інтерес до предмета.

Існує багато досліджень як українських, так і закордонних лінгвістів стосовно основних методів навчання іноземних мов. Усі вони мають як позитивні, так і негативні характеристики. Нам близька думка американського лінгвіста Леонарда Блумфільда: „У процесі розвитку теорії та практики навчання іноземних мов здійснювалися численні спроби, спрямовані на створення найбільш раціональних методів оволодіння іноземними мовами. Поряд з розвитком основних методичних напрямів навчання іноземних мов розвивалися і їхні модифікації. Модифікаціями одного методичного напрямку вважають методи, які характеризуються загальними або

близькими рисами основного методичного спрямування”[1: 25]. Погодьтеся, що лише внаслідок поєднання декількох методів ми зможемо досягти успіху.

Використання певних методів навчання української мови як іноземної залежить від конкретного матеріалу – фонетичного, граматичного чи лексичного.

Навчання великої кількості іноземних студентів вимагає від викладачів все нових та нових підходів до організації викладання української мови як іноземної у вищих навчальних технічних закладах із метою розвитку мовленнєвої активності та вмінь практичного використання української мови із професійною метою. Наша методика викладання спрямована на розвиток активної творчої особистості фахівця, який вільно володіє іншомовним мовленням (усним і писемним), підготовлений до ефективного виконання своїх професійних завдань. В іноземних студентів, які навчаються у ВНТУ та спеціалізуються в галузях механіки, менеджменту, будівництва, електроенергетики, машинобудування, оптоелектроніки, постійно виникає потреба у професійному спілкуванні в різних ситуаціях. Метою такого спілкування є встановлення контакту, переконання співрозмовника, що здійснюється у формі бесіди або діалогу. Саме тому пріоритетним напрямом подання навчального матеріалу для нас є лексичний, а вже потім – граматичний та фонетичний. Основою такого заняття мусить бути усне мовлення. Його практикують із перших хвилин уроку. На нашу думку, вивчення граматичних правил, заучування слів є лише засобом для оволодіння усним мовленням, оскільки воно – кращий спосіб засвоєння й закріплення будь-якого матеріалу [2: 3].

Одне з важливих умінь, яким іноземні студенти повинні оволодіти з першого року навчання іноземної мови, є вміння вести діалог (діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями й думками, діалог-обговорення та дискусія). Найскладнішим для оволодіння є діалог-обговорення або дискусія, коли співрозмовники прагнуть виробити якийсь рішення, дійти певних висновків, переконати один одного в чомусь [6: 351].

Отже, **перший метод** навчання української мови як іноземної – це **метод обговорення** (дискусія). Іноземні студенти мають змогу спілкуватися на професійні, країнознавчі, суспільні, побутові теми, цікавитися граматичними правилами української мови. Постійно має бути обговорення будь-якого поняття, проблеми, теми тощо. Таким способом відбудеться найкраще засвоєння навчального матеріалу.

Традиційна схема: пояснення викладача – нотатки студентів – відтворення студентами поданого викладачем матеріалу „традиційними методами” (написання граматичних моделей, „пряме” запам’ятовування слів та конструкцій, а то й цілих текстів, виконання значної кількості письмових вправ тощо) – усе це не дасть такої ефективності для розуміння та використання української мови, як просте обговорення, а саме:

- запитання студентів до викладача за темою заняття;
- засвоєння нового матеріалу (лексичного, граматичного чи фонетичного) у вигляді діалогів та монологів;
- коментування виконання письмових завдань (наприклад: чому саме це слово доречно використати в цьому реченні, чому саме ця граматична форма, а не інша тощо) та виправлення помилок. На нашу думку, не має сенсу постійно перевіряти письмові завдання (це доцільно робити лише під час підсумкового контролю рівня знань іноземних студентів). Більшість студентів не будуть розбиратися у помилках. А коментування та пояснення самих студентів зможе одразу ж виявити слабкі та сильні сторони у їхніх знаннях.

Загальноєвропейські рекомендації з освіти відзначають, що пріоритетною освітньою метою є підготовка іноземних студентів до життя в демократичному суспільстві шляхом запровадження методів викладання навчальних дисциплін, які стимулюють незалежність думки, судження, спонукають до відповідальної компетентної діяльності. У зв'язку з цим нам видається цілком доцільним запровадження у вивчення дисципліни української мови як іноземної освітньої проектної технології [4 : 161].

Другий метод – метод проектування. За його допомогою можна виконувати безліч завдань і ефективно досягати успіху у вивченні української мови як іноземної. З іноземними студентами ВНТУ ми працювали над такими проектами:

- відеоекскурсія містом (створення сценарію, запис екскурсії на відео, самостійне озвучення відеофільму);

- інтерв'ю та анкетування на різні теми, що оформляються у вигляді таблиць або презентацій у PowerPoint;

- проектні роботи, що стосуються безпосередньо професійної сфери діяльності студентів („Основні фізичні закони”, „Грошова система”) чи розмовно-побутової („Моя сім'я”, „Життя та навчання в Україні”);

- проект „Як покращити процес навчання» з практичними порадами та ідеями щодо роботи над вивченням української мови як іноземної. Результати такого проекту можна оформити у вигляді яскравих пам'яток;

- проект „Книги правил української граматики”. Іноземні студенти виготовляють картки, у яких створюють схематичне зображення різних граматичних конструкцій та правил. Потім складають ці картки у відповідні конверти, які вклеюють у спеціальні зошити або папки „книги правил української граматики”.

Отже, за самою ідеєю освітньої проектної технології роль викладача полягає у сприянні розвитку критичного й творчого мислення студентів.

Третій метод – метод аудіювання. У методиці викладання іноземної мови аудіювання вважали пасивним видом мовленнєвої діяльності. Лише завдяки дослідженню американських вчених Дж. Ашера, і С. Крашена, ідеї яких лягли в основу популярних сучасних методик вивчення іноземних мов (розуміння – досягнення – перед відтворенням // comprehension – before – production), аудіювання стало активним видом мовленнєвої діяльності [8].

Процес формування умінь аудіювання передбачає такі три програми:

1. Аудіювання під час введення нового матеріалу, коли особливо інтенсивно формуються звукові образи нових мовних елементів. У цій програмі значна увага приділяється не тільки розумінню почутого, а й усвідомленому сприйманню фонетико-акустичних особливостей цих мовних одиниць.

2. Аудіювання як елемент діалогічного мовлення. Ця програма є супровідною у формуванні вмінь говоріння і фактично зумовлена необхідністю: без аудіювання не буває спілкування.

3. Аудіювання як спеціальний різновид іншомовних вправ, тобто як спеціальна програма. Йдеться про слухання мовлення викладача або диктора, яке включає як діалоги різних осіб, так і монологічні єдності (розповіді, читання оповідань тощо).

В основі акту аудіювання лежить навчально-мовленнєва ситуація. Предметом її є зміст аудіюваного тексту, а комунікативне завдання виражає мету слухання. Це вузлові компоненти, які визначають спілкування. Аудіюванню, як і будь-якому іншому мовленнєвому актові, передують усвідомлення і прийняття потреби у ньому.

Таким чином, використовуючи метод аудіювання, викладач не тільки вчить іноземних студентів сприймати мовлення на слух, а й розвиває їхнє мовлення.

Четвертий метод – метод рольової гри. Рольова гра є активним методом навчання, засобом розвитку комунікативних здібностей студента. Вона пов'язана з інтересами студентів, є засобом емоційної зацікавленості, мотивації навчальної діяльності; виступає активним способом навчання практичного володіння іноземною мовою; допомагає подолати мовні бар'єри студентів, значно підвищує обсяг їхньої мовленнєвої практики. Це навчання в дії. Існує велика кількість форм, типів рольової гри на заняттях української мови як іноземної. Особливо метод рольової гри допомагає під час вивчення нових лексичних тем. У рольових іграх обов'язково формуються соціально-рольові відносини учасників. Так, наприклад, можна використовувати рольову гру „На співбесіді”, де студенти беруть на себе роль роботодавця та працівника. Також наведемо приклади ситуативно-рольових ігор, які використовуємо у навчанні: „Розмова у вагоні”, „У таксі”, „Ми заблукали”, „У банку”, „На пошті”, „Купуємо сувеніри”, „Біля театральної каси”, „Музеї нашого міста”, „Ходімо у кіно” та інші [3: 154].

Як показує досвід, немає одного ідеального методу. На практиці, у процесі викладання української мови як іноземної об'єднують і використовують кілька методів. Нове бачення освіти має на меті створення мотиваційного середовища для студентів у процесі вивчення української мови як іноземної. Тому сьогодні, викладачам-словесникам потрібно постійно вдосконалювати власні знання про методи навчання іноземних мов, впроваджувати у викладацьку практику новітні освітні концепції та йти в ногу з часом. Ефективність і результативність процесу формування іншомовної професійної компетентності залежить від вдалого вибору і поєднання викладачем відповідних методик навчання іноземних мов.

Використання досліджених нами методів дає змогу створити на занятті природне середовище, допомагає активізувати творчі здібності студентів, розвиває їхнє мислення і формує в них уміння, необхідні для сучасного суспільства. При цьому змінюється парадигма навчання, більше уваги приділяється формуванню навичок та вмінь самостійно здобувати знання в умовах дослідницької діяльності. Застосування інноваційних технологій у навчанні посилює зв'язок між предметами, що сприяє створенню нових інтегрованих курсів навчання і налагодженню зв'язків між державними стандартами освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блумфилд Л. Краткое руководство по практическому изучению иностранных языков / Л. Блумфилд // Методика преподавания иностранных языков за рубежом. – М., 1967.
2. Зозуля І. Є. Вивчення української мови та країнознавства як один з напрямків формування полікультурної вихованості іноземних студентів (досвід Вінницького національного технічного університету) / І. Є. Зозуля // Вища освіта України: Тематичний випуск „Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору”. – 2012. – № 1. – С. 504 – 511.
3. Корженко В. Я. Інноваційні методи викладання української мови як іноземної у технічному університеті / В. Я. Корженко, М. М. Опанасюк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 1. – С. 152–155.
4. Лепко Г. В. Метод проектування в навчальному процесі / Г. В. Лепко // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 1. – С. 161–163.

5. Сокіл Б. Методи вивчення української мови як іноземної та їх характеристика / Б. Сокіл // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2007. – Вип. 2. – С. 14–18.
6. Солодар Л. В. Діалогічне мовлення – основний вид мовленнєвої діяльності при вивченні української мови як іноземної / Л. В. Солодар // Зб. матеріалів Х міжнар. наук.-практ. конф. „Гуманізм та освіта”. – Вінниця, 2010. – С. 350–354.
7. Цимбал О. А. Використання мультимедійних засобів навчання у викладанні української мови як іноземної / О. А. Цимбал, Т. Ю. Іванець // Зб. матеріалів Х міжнар. наук.-практ. конф. „Гуманізм та освіта”. – Вінниця, 2010. – С. 334–337.
8. Asher J. J. The Total Physical Response Approach to Second Language Learning / J. J. Asher // The Modern Language Journal. – 1969. – Vol. 53. – № 1. – P.3 – 17.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2014

доопрацьована 05.02.2014

прийнята до друку 13.02.2014

**THE MAIN CURRENT METHODS
OF TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE
(EXPERIENCE OF LECTURERS OF THE FACULTY OF LINGUISTICS OF
VINNYTSKYI NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY)**

Iryna Zozula, Olesya Prysazna, Ludmila Solodar

*Vinnitsia National Technical University,
Department of Linguistics
95 Khmelnytsky Highway, 21021 Vinnitsia, Ukraine
phone: 043 256 08 48
e-mail: vntu@vntu.edu.ua*

This article is devoted to teaching Ukrainian as a foreign language in the higher educational institutions of Ukraine. The focus is on modern methods of teaching Ukrainian language for foreign students of different nationalities who are getting higher education in Ukraine.

Key words: method, approach, grammar, vocabulary, listening, dialogue, multicultural education.

**ОСНОВНЫЕ СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ
УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО
(ОПЫТ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ КАФЕДРЫ ЯЗЫКОЗНАНИЯ
ВИННИЦКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ТЕХНИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА)**

Ирина Зозуля, Олеся Присяжна, Людмила Солодар

*Винницкий национальный технический университет,
кафедра языкознания,
Хмельницкое шоссе, 95, 21021 Винница, Украина
тел.: 043 256 08 48
эл. почта: vntu@vntu.edu.ua*

Статья посвящена преподаванию украинского языка как иностранного в высших учебных заведениях Украины. Внимание сосредоточено на современных методах преподавания украинского языка для иностранных студентов разных национальностей, которые получают высшее образование в Винницком национальном техническом университете.

Ключевые слова: украинский язык, метод, подход, грамматика, лексика, аудирование, диалог, поликультурное воспитание.